

TARY ORSOLYA (1989) Budapest

TARY ORSOLYA

Ratzky Rita: „Halhatatlan a lélek”

Napkút, 2015

Szakmai életművet vesz a kezébe, aki Ratzky Rita hétszáz oldalas tanulmánykötetért nyúl. A tekintélyes terjedelmű könyv három fő fejezetre tagolódik: tanulmányok, cikkek, kritikák. A 19. századot kutató filológust leginkább Petőfi és kora, a reformkor szellemi és tárgyi atmoszférája és a biedermeier életérzés foglalkoztatja. A szerző – muzeológusi hivatása, tevékenysége is szerepet játszhat ebben – vizsgálataihoz főként a filológiai, művelődéstörténeti nézőpontot alkalmazza. A kéziratok, a szövegváltozatok értékes és hasznos regisztrálása, a kötet szerkezetek vizsgálata azonban meglehetősen szűk szakmai réteg számára nyújt valódi élvezetet. Szerencsére a laikus vagy másfelé specializálódott irodalmár/műkedvelő is megtalálhatja a maga örömeit a színes témákban. Petőfi Sándorról és Szendrey Júliáról például roppant alapos és hatástörténetileg is árnyalt képet alakíthatunk ki.

Petőfit Ratzky nemcsak ösztönös tehetségként és tudatos imázsépítőként, de elvhű, következetes jellemként állítja elénk. Minden szerepjátéka a horatiusi „használni és szórakoztatni” elvén alapul, minden én-elgondolása mögött népe iránti elkötelezettségét látjuk: a képviselőt, a vezetőt és a szolgálatot. A tanulmányokból kitetszik, hogy a Petőfi-kutatót a személyiség mellett (ennek kapcsán részletes öltözetelemzést is kapunk) főleg a Szibéria-legenda cáfolata, a bordalok keletkezése és fogadtatása, valamint a nemzet költőjének beszédmódjai érdeklik. A szerző retorikai felosztásában ókori köztársasági, kulturális nemzeti és plebejus hangnemeket különböztet meg, s ezekhez még egy radikális tónust csatol: a „megveszekedett” jakobinusét. *Margócsy István: Petőfi Sándor* című recenziójában Ratzky kifejti saját beszédmód-értelmezését: „a megszólalási mód a szerep megnyilvánulása a szövegben”. Érdeklődéssel olvashatjuk az Illyés

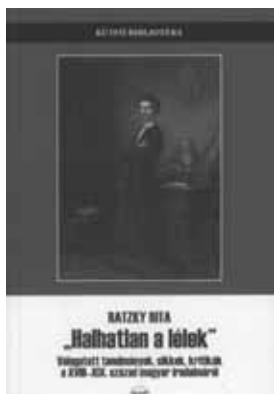
Gyula Petőfi-könyvét elemző kritika-tanulmányt is. Az írás ráirányítja figyelmünket a monográfia gyenge pontjára: Illyés a realizmust a pálya csúcsaként fogja fel, Petőfi Sándor romantikáját és a biedermeier vonásokat csak kitérőként jeleníti meg.

A Szendreyvel kapcsolatos írások közül kimagaslik a „Magyarország legregényesebb asszonya” – *Szendrey Júlia élete és pályája* című. Petőfiné a klasszikus női szerepek megkérdőjelezőjeként és lerombolójaként, összességében Petőfi női manifesztációjaként tárul fel előttünk. A szerző mély empátiával viszonyul a gyászév letelte előtt újravezetődő kisgyermekes anya alakjához. Az író is előtérbe kerül, akinek lírája kevésbé sikerült, prózája és mesefordításai azonban érzékenyek és tehetségről árulkodnak. Közéleti fellépésének többször idézett példája egy kiáltvány, a *Testvéri szózat Magyarország hölgyeihez*, amelyben arra szólítja fel nőtársait, hogy minden szerelmes befolyásukkal ösztönözzék a férfiakat a haza védelmére – a gondolat, világít rá Ratzky, Arisztophanész *Lüszisztratój*ának fonákja.

Az irodalomtörténész nagy érdeklődéssel fordul az antikvitás irodalma és a retorika tudománya felé, irodalomelméleti kérdésekben azonban érezhetünk némi bizonytalanságot. Az olykor-olykor elhullajtott idézetek vélhetően egyfajta megfelelési vágy következményei. Az elmélet okozta kényszer nem egyedülálló jelenség napjaink irodalmi tudományosságában. Ratzky a modern teóriák képviselői, az „elméleti bumm” tudósai közül jobbra csak Paul Ricoeurrel tud azonosulni, retorika- és metafora-meghatározása közel áll a szerzőhöz. Talán

ezért is tűnhet kissé erőltetettnek a *Szondi két apródja* apropóján tett kijelentés: „párbeszéd helyett beszédaktusok váltogatását kapja az olvasó”. A ballada rengeteg beszédaktust sorjáz, Ratzky mégsem fejti ki világosan a fázisokat, tudniillik, hogy ígéretés, csábítás, fenyegetés zajlik az egyik oldalról, ignoráció, dicséret és átok a másik oldalról. A megrekedt kommunikációs aktust, az egymás mellett elbeszélést sem világos, hogy miért

nevezi „félre-beszédnek” (ezzel mintha azt sejtetné, hogy az apródok nem vállalják fel véleményüket). Ratzky érvelése nem mindig meggyőző, ellenben tehetségesen, jó retorikai érzéssel, diplomatikusan kritizál: mértékletes, alapos és visszafogott.

A szovjet Gerskovics Petőfi-könyvei kapcsán írja, hogy „talán kissé szigorúak voltunk a szerzőhöz, de tettük ezt azért, mert a magyar irodalom igazi kutatójának fogadtuk el”.

A kritikák Ratzky Rita könyvében nemegyszer tanulmányokká alakulnak, s a témaszeretet és a bő ismeretanyag olykor eltéríti a szerző figyelmét tárgytól. Néhány írás esetében a cím és a tartalom között széttartás van. A *Petőfi személyes tárgyai és a művekben megjelenő tárgyi kultúra* egy Kern András-féle versmondásra fut ki. A *Petőfi Sándor politikai eszméi, közéleti szerepe a forradalom előtt* pedig a sokat sejtető cím ellenére csupán azt rögzíti, hogy Petőfi magyarnak vallotta magát, és hogy történelmi ismerete komoly önszorgalom következménye. Összességében mégis érdekes, tanulságos írásokkal találkozunk az olvasó, legyen szó a 19. század nemzetfogalmának differenciált értelmezéseiről, a bécsi népszínmű igazi, „echte” magyar műfajjá vá-

lásáról vagy a szerelemnek a katonai terminológia általi metaforikus megjelenítéséről (pl. a hódítás olyan, mint egy vár bevétele).

Ratzky Rita tudatosan törekszik a pontos kifejezésre: a népet nem feltétlen magába foglaló reformkori nemzetfogalom kapcsán definiálja a folklórt „a parasztságtól elszakító, valamiféle szociális osztályok és rétegek felett lebegő össznemzeti »tulajdonként«”. Jó érzéssel alkalmazza a „szolgálati költemények” műfaji meghatározást Petőfi közéleti verseire, a „műnépköltészetet” a szájhagyománytól független, népi szólamokat imitáló költeményekre s a „boréneket” a ténylegesen dallamra írt bor-dalokra.

A kötet irodalom- és művelődéstörténetileg is értékes olvasmányélményt nyújt; a műfaji válogatásnak, a tematikus sokszínűségnek és Ratzky világos nyelvezetének köszönhetően bárki számára hasznosan forgatható.

CSUDAY CSABA

Oravecz Imre: távozó fa

Magvető, 2015

Jó pár évtizede figyelem ámulattal és tisztelettel vegyes berzenkedéssel, milyen töretlen hittel, szenvedéllyel ragaszkodik Oravecz Imre a meggyőződéséhez, hogy egyszeri és megismételhetetlen személyessége, létezése *jelentékeny*, mindenek előtt (és fölött) valóban fontos, közérdekű jelentéssel bír. S hogy e kivételességtől fontossá, szóban megragadásra, *megörökítésre* érdemessé válik szinte minden, amivel kapcsolatra lép, akár csupán a percepció, a tekintet révén. Jelentőségre tesz szert a leghétköznapibb apróság is, legyen az a tér egy szelete, egy tájrészlet, porosodó szobasarok, fénytörés, hang, emlékfoslány, ember, állat. Saját jelentéktelenségem rémítő és orcapirító tudatában (mi lesz, ha végül semmim sem marad, sem a „mi”, sem az „én”, csak a semmi) nem szűnök meg csodálattal adózni e nyakas konokság láttán, s közben azon töprengek, vajon hitelesíti-e valóban, amiből ered. S vajon nem önámítás, bizonyos fokú szemellenzősség, nem magatartásbeli eltévelyedés-e, aminek azután csorbító következményei adódnak a

belőle táplálkozó költészet szemléleti és poétikai érvényét illetően is?

„A ház előtt kert / a kert alatt völgy / a völgyön túl hegy / a kertből a napot nézem, / mely leáldozóban van a hegy mögött” – olvasom Oravecz legújabb kötetének nyitó versét (*Alkony*), és mindjárt érzem a zavart és a kételkedést: ez *nagy* költészet? Ez a mármár semmitmondó, szinte giccsbe hajló kép? Közhelyes érdektelensége (pontosabban: leginkább a szemléllő lírai alanyra szűkülő érdekessége) nem kihívó önhietség-e: íme, ezt látom, s mert *én* látom, *én* írom egymás alá ezt az öt, nyúlfarknyi sort – ráadásul mind élethelyzetem (*távozó fa*), mind a szövegpozíció szempontjából kiemelten hangsúlyos helyen –, attól valóban esztétikai rangra emelkedik-e a költőinek szánt, valójában meglehetősen prózai közlés? De azonnal el is nyomom némiképp csúfondáros első benyomásomat a kérdéssel: hátha tényleg, objektíve is ez a csúcs? Hátha valóban ez az igazi, tiszta költészet, ez a szublimált, szikár, mindenre (jelen civilizációnkra, értékrendjeinkre, kultu-